

Arabas, Iwona

Tabu a medycyna humoralna : dyskusja na Seminarium Etnofarmaceutycznym

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 34/1, 161-162

1989

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TABU A MEDYCYNA HUMORALNA — Dyskusja na seminarium
etnofarmaceutycznym

W dniu 19 lutego b.r. odbyło się w Warszawie, w Pałacu Staszica, Seminarium Etnofarmaceutyczne Pracowni Historii Farmacji. Po zagajeniu doc. Barbary Kuźnickiej dr Jerzy Sławomir Wasilewski z Katedry Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Warszawskiego wygłosił referat pt. *System zakazów magicznych w tradycyjnej kulturze ludowej a medycyna humoralna*.

Intencją referenta była krytyczna polemika z obecnie panującymi w etnologii pojęciami na temat tabu. Dr Wasilewski udowodniał, że zakazy są po to, aby odtworzyć mityczną przeszłość człowieka. Na zakazy magiczne, przestrzegane w kulturze ludowej wpłynęły reguły medycyny humoralnej. Do ludu reguły te miały — według referenta — docierać poprzez różnego rodzaju kalendarze, natomiast głównym źródłem tych wiadomości było dzieło św. Hildegardy z Bingen (1098-1179) pt. *Nauka lekarska (Causae et Curae)*. Poglądy lekarskie św. Hildegardy pozostawały pod wpływem antycznej nauki o czterech płynach ustrojowych.

Polskie zakazy ludowe sugerują związek między ludowymi zakazami medycznymi a medycyną humoralną.

W dyskusji doc. Barbara Kuźnicka nawiązała do licznych dawnych przesądów i zakazów, związanych z roślinami leczniczymi, zapytując, czy etnologowie analizują te zjawiska. Odpowiedź dra Wasilewskiego była zaskakująca: etnografia pomija te elementy obrzędów, które sprawdziły się empirycznie. Jeżeli rośliny magiczne leczą, to etnografów nie interesuje już zbiór i zastosowanie tych roślin.

Dalszą dyskusję podjęli językoznawcy. Doc. Kwiryna Handke podniosła sprawę kilku problemów, których zabrakło w referacie. Zwracając się do referenta zapytała, jakie są polskie uniwersalia omawianego tematu i jaki zakres geograficzny badań, zarzucając jednocześnie referentowi jednostronny charakter udowodnienia tezy o humoralnej genezie zakazów.

Dr Ludwika Wajda-Adamczykowa zwróciła uwagę na inną teorię powstawania zakazów — lęku przed trudnościami. Trudno jest zgodzić się z referentem, że zakazy magiczne oparte na teorii naukowej przeszły do ludu tak bezkrytycznie z dworu i z Kościoła. Wiedza o zakazach musiała wędrować w obie strony, również lud — dwór i Kościół. Słowistka doc. Wanda Budziszewska uważa, że istnieje duża wspólnota zakazów u różnych ludów, co poparła licznymi danymi.

Prof. Jerzy Dobrzycki poddał w wątpliwość wtórność wierzeń magicznych ludu polskiego wobec doktryny humoralnej. Jest również mało prawdopodobne by teksty św. Hildegardy były czytane przez cyrulików. Kalendarze jako źródła wiedzy medycznej przetrwały do końca XIX wieku. Do polemiki prof. Dobrzyckiego dołączyła się również doc. Kuźnicka, podnosząc problem praźródła ludowej wiedzy przyrodniczej. Wszak przechodziła ona z pokolenia na pokolenie w tradycji ustnej. Wiedzę tę cenili lekarze i przyrodnicy. Józef Rostafiński w dziele *Sredniowieczna historia naturalna...* opiera się w dużym stopniu na rękopisach, w których nazewnictwo pochodziło od ludu.

Doc. Adam Paluch wskazał na niebezpieczeństwo uniwersalizmów przy próbie — przedstawionej przez referenta — 4 sposobów wyjaśniania zakazów. Jest ich ogromna ilość i dotyczą niemal każdej dziedziny życia.

W podsumowaniu doc. Barbara Kuźnicka określiła przebieg dyskusji i treść referatu jako refleksję nad biologiczną koncepcją człowieka i jego stosunkiem do otaczającej rzeczywistości.

Iwona Arabas
(Warszawa)

Z K R A J U

UROCZYSTE POSIEDZENIE KRAKOWSKIEGO ODDZIAŁU PTB W 60-tą ROCZNICĘ ŚMIERCI JÓZEFA ROSTAFIŃSKIEGO (1850-1928)

W dniu 19 maja 1988 r. odbyło się w sali konferencyjnej Instytutu Botaniki UJ i PAN w Krakowie uroczyste posiedzenie Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Botanicznego, poświęcone życiu i działalności naukowej prof. Józefa Rostafińskiego — w 60-tą rocznicę śmierci. Zebranie zorganizowane zostało przez Sekcję Historii Botaniki PTB, przy współudziale członków Zespołu Historii Botaniki Instytutu Historii Nauki i Techniki PAN.

Józef Rostafiński (1850-1928) — długoletni profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego był uczonym wszechstronnym, łączącym empiryczne badania przyrodnicze z szeroką wiedzą humanistyczną i studiami źródłowymi nad dziejami nauki. Wykształcenie przyrodnicze uzyskał w Warszawskiej Szkole Głównej (studia w latach 1866-1869) oraz w nowoczesnych niemieckich pracowniach naukowych Edwarda Strasburgera w Jenie (1869-1870) i Antoniego de Bary'ego w Halle i Strasburga (1870-1872). Po powrocie do kraju w 1877 r. objął stanowisko profesora botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, z którym związany był do końca życia. W historii nauki przetrwał jako autor pierwszej w świecie monografii śluzowców „śluzowce — Mycetozoa” (1874, wyd. 1875) oraz m.in. opracowania roślin naczyniowych Królestwa Polskiego *Florae Polonicae Prodrromus* (1872). Jego szeroko zakrojone studia źródłowe nad historią literatury i nomenklatury botanicznej sprawiły, że stał się twórcą polskiej historii botaniki i pionierem badań nad dziejami biologii i nauk medycznych w Polsce. Był też wybitnym popularyzatorem, autorem podręczników przyrody dla szkół gimnazjalnych, a przede wszystkim znanego „Przewodnika do oznaczania roślin”, wielokrotnie wznawianego, który służył kilku pokoleniom młodzieży. W dziejach botaniki krakowskiej prof. Rostafiński zasłużył się również jako długoletni dyrektor Ogrodu Botanicznego i twórca szkoły naukowej, świetny wykładowca i nauczyciel.

Uroczyste posiedzenie krakowskiego Oddziału PTB poprzedzone zostało złożeniem kwiatów na grobie profesora na Cmentarzu Rakowickim. Na zebranie, prowadzone przez prof. dra Jana Kornasia, przewodniczącego Krakowskiego Oddziału PTB, przybyli członkowie rodziny Józefa Rostafińskiego, m.in. wnuk, dr Wojciech Rostafiński, pracownik naukowy NASA w Cleveland (USA).

W kilku referatach przypomniane zostały najważniejsze fakty z życia uczoniego (dr A. Zemanek) oraz niektóre aspekty jego twórczości naukowej, mianowicie dorobek botaniczny (doc. dr T. Majewski) oraz prace nad historią medycyny